

maćih i stranih knjiga, pet zbornika radova, jedan katalog izložbe te nekoliko domaćih i stranih časopisa.

Sandra Begonja

Radovi Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru 57 (2015), 477 stranica

U izdanju Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti 2015. je godine izišao 57. broj godišnjaka *Radova Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru*. Svezak sadrži trinaest znanstvenih i stručnih članaka (1-443), pregled bibliografije (427-443) te pet prikaza u cjelini *Osvrti i prikazi* (445-474). Kao i do sada, članci *Radova* tematski obrađuju prošlost Dalmacije.

Ovogodišnji svezak otvara pregledni rad Davida Štrmelja naslova *Je li se na brdu Šćah nalazila antička osmatračnica?* (1-18). Autor nastoji proniknuti u funkciju višeslojnoga lokaliteta te nagađa da je bio dio sustava za signalizaciju vatrom, uz upozorenje da je za konačan dokaz potrebno arheološko iskapanje. Drugi dio rada izvješćuje o do sada neobjavljenim metalnim nalazima gradine Orljak.

Slijedi *Prilog raspravi o pravnom statusu Ise u Rimsko vrijeme* (19-40) Brune Bijadije. Autor preispituje argumente više autora o pitanju ovisnosti Ise o Saloni ili municipalnoj neovisnosti i to na osnovi povijesnih izvora, događaja i epigrafskih spomenika te urbanizma i ekonomije. Zaključuje kako postoje indicije kojima bi se moglo vjerovati u municipalnost Ise, no zbog nedostatka direktnih dokaza problematika ostaje otvorena.

Dražen Maršić i Martina Dubolnić Glavan analizirali su i prezentirali *Dva primjerka arhitektonske dekoracije u formi pilastra iz Jadera i Enone* (41-91). Pilastru su ikonografski i tehnički vrlo slični, a po namjeni su najvjerojatnije bili dio dekoracije monumentalnih

javnih građevina. Usporedbom s drugim primjercima arhitektonske dekoracije predlaže se datacija koncem 2. ili početkom 3. stoljeća. Radu su priložene fotografije, crteži i geodetski snimci.

Damjan Bivaldov Nassi (oko 1338.-1408) naslov je rada koji potpisuje Serđo Dokoza (93-144). Pomoću objavljene arhivske dokumentacije kao i one neobjavljene, obrađujući životni put zadarskoga plemića i važne onodobne događaje u kojima je sudjelovao u doba velikih promjena u Hrvatsko-Ugarskome Kraljevstvu na koncu 14. i početkom 15. stoljeća, daje se uvid u odnose središta političkih moći i doprinosi se znanju o zadarskome društvu u doba njegova ekonomskoga uzleta.

Lovorka Čoralić i Maja Katušić u svome radu *Pukovnici, bojnici, kapetani – časnici iz kaštelanske obitelji Kumbat u službi Mletačke Republike (18. stoljeće)* (145-183) obrađuju uspon obitelji Kumbat (Kumbatović), koji prati vojno djelovanje njezinih odvjeta u mletačkim prekomorskim postrojbama. Koristeći se podacima izvornoga gradiva mletačkoga i zadarskoga državnog arhiva, a za poznatije članove obitelji i postojećom literaturom, autorice su (osim njihovih životopisa) istražile i strukture vojnih jedinica kojima su zapovijedali odnosno podrijetlo vojnika i njihove zabilježene tjelesne karakteristike. Prilozi na kraju rada sadržavaju popise vojnika u jedinicama kojima su zapovijedali članovi obitelji Kumbat.

Utjecaj Crkve na život ljudi biskupskim odredbama koje su bile upućene svećenicima, odnosno očekivane norme ponašanja vjernika i nasuprot njima devijacije, istražila je Grozdana Franov-Živković u radu *Glagoljske moralno-kazuističke odredbe ninskih biskupa, 17. i 18. st.* (185-216). Analizirane su dužnosti svećenika, problemi oko plaćanja desetine te devijantno ponašanje vjernika kao i pučka vjerovanja u mitska bića. Rad obiluje prijepisima izvornih dokumenata, uglavnom spisa Ninske biskupije, koji se čuvaju u Nadbiskupijskome arhivu u Zadru.

Svjetovno svećenstvo i redovništvo u Zadru po službenom iskazu iz 1811. godine rad je Josipa Celića (217-237). Temeljen na novopronađenim shematskim Pregledima stanja Zadarske nadbiskupije odnosno podatcima o nadbiskupu, kaptolu, kolegijatnim zborovima i mirskome svećenstvu te redovničkim zajednicama, rad pruža uvid u zadarsku crkvenu hijerarhiju koja se, kako autor ukazuje, temeljila na staleškoj pripadnosti.

Slijedi rad *Ivan Kukuljević u Dalmaciji 1854. i 1856. godine: spomenici srednjovjekovlja kao uporište hrvatskog nacionalnog identiteta* autorice Ivane Mance (239-256). Analizirana je pozadina i motiviranost Kukuljevićeva protežiranja srednjovjekovnoga naslijeđa kao protuteža do tada tradicionalnome antičkom kulturnom identitetu Dalmacije kroz Kukuljevićev diskurs, koji odražava težnju za uključivanjem Dalmacije u proces hrvatske nacionalne integracije i nadilaženje dalmatinskoga regionalizma.

Zdenko Dundović autor je rada *Zaklada Fontanella u Zemuniku* (257-296). Prema zamisli pokretača Carla Fontanelle Battistija Zaklada je trebala služiti podučavanju mladića iz zadarskoga zaleđa suvremenim poljodjelskim vještinama. Međutim, spletom okolnosti, ideje su ostvarene tek 1893. godine, dakle četrdeset godina nakon osnutka. Rad prati osnivanje i razvoj Zaklade te prateće probleme na temelju izvorne arhivske dokumentacije. Radu je priložen prijepis cjelovitoga dokumenta ustanovljenja Zaklade.

Sljedeći je rad Sanje Reiter *Ribolovno razgraničenje između Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenca i Kraljevine Italije kroz prizmu Brijunske konvencije o ribolovu iz 1921. godine* (297-316). Konvencijom se nastojala urediti ribolovna politika Jadranskim morom, međutim, različita tumačenja njegovih odredbi te sukobi interesnih sfera odrazili su se na uhićenju skupine talijanskih ribara na području između Paga i Mauna. Incident se analizira uz pomoć izvora talijanske provenijencije jer jugoslavenske vlasti incidentu nisu pridale veću pozornost.

Ratne prilike i njihov odraz na svakodnevni život stanovništva, odnosno stanje gladi kojemu je stanovništvo bilo izloženo, u središtu je pozornosti Franka Miroševića u radu *Prehrana stanovništva Velike župe Dubrava u 1944. godini* (317-358). Rad se nadovezuje na autorove članke objavljene u posljednja dva broja *Radova* koji istražuju prehranu na području Velike župe Dubrava od njezina utemeljenja 1941. godine. Opskrba stanovništva hranom neredovita je kao i proteklih godina, kako je autor ustanovio, a situaciju je dodatno otežavala njemačka okupacija te četničke i partizanske aktivnosti na području Dubrave.

Tatjana Šarić u svome radu (359-387) obradila je *Pregled života mladih na dalmatinskim otocima Hvaru, Braču, Korčuli i Visu kroz utjecaj i rad omladinskih organizacija u razdoblju 1945.-1954.* Rad zamišljen kao "studija slučaja" analizirao je strukturu i angažman članova u omladinskim organizacijama, provođenje direktiva vlasti u ograncima tih organizacija te ideološko djelovanje na mlade kao i procjenu njihove uspješnosti na temelju izvješća s terena i zapisnika sastanaka. Uz aktivnosti omladinskih organizacija obrađen je i problem bijega mladih u inozemstvo.

Posljednji rad ovoga broja jest *Demografski razvoj Nina u 20. stoljeću* (389-425) Marije Dejanović i Ante Bralića. Analizirane su promjene u kretanju broja stanovništva te se zaključilo kako je demografski razvoj Nina tekao uobičajenim tokom kao i druga hrvatska naselja u prvih sedamdeset godina 20. stoljeća (faza demografske tranzicije) do posljednjih desetljeća kada su vidljive velike oscilacije u broju stanovništva. Autori zaključuju da Nin, zbog znatnoga pada broja stanovništva, nije prošao kroz proces litoralizacije u demografskome smislu.

Slijede rubrike *Bibliografija* (427-443) znanstvenih i stručnih radova te Osvrti i prikazi sadržani u *Radovima* zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru od sveska 46. do 56. u razdoblju od 2004. do 2014. godine, koje je pripremila Ljiljana Ugrinić.

Posljednja rubrika jesu *Osvrti i prikazi* (445-474). Prikazane su dvije knjige: *Materijalna kultura i praksa* Igora Kulenovića te *Migracije prema Puli. Primjer austrijske Istre u novom vijeku* Slavena Bertoše zatim zbornik radova s održanoga znanstvenog skupa o Krunoslavu Stjepanu Draganoviću; prvi svezak *Gradiava za povijest Istočnog Jadrana u ranom novom vijeku* te konačno prikaz sedamnaest volumena tiskanoga niza *Monumenta Glagolitica Archidioecesis Iadertinae* – obrađenih glagoljskih kodeksa Zadarske nadbiskupije (463-474).

Široki raster tema uz interdisciplinarni pristup obradi problematike članaka te njihova kvaliteta čine ovaj svezak *Radova Zavoda za povijesne znanosti Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti u Zadru* još jednim uspješnim i vrlo korisnim doprinosom hrvatskoj historiografiji.

Jelena Pavković

***Histria, godišnjak Istarskog povijesnog društva* 5 (2015), 462 stranice**

Peti broj časopisa *Histria*, godišnjaka Istarskog povijesnog društva, izišao je koncem 2015. godine. I ovaj broj pokazuje praksu objavljivanja radova već potvrđenih i renomiranih povjesničara, ali i mladih autora koji tek kreću u avanturu istraživanja povijesnih izvora. *Histria* također nastavlja s praksom objavljivanja radova ne samo na hrvatskome nego i na slovenskome i talijanskome jeziku, sukladno i samoj podjeli Istre na hrvatski, talijanski i slovenski dio. Časopis je podijeljen na dva dijela. Prvi se dio odnosi na rasprave i priloge – ovaj broj donosi dva izvorna znanstvena rada, jedan pregledni rad te dva pretходna priopćenja, a drugi dio donosi ocjene, prikaze i izvješća.

Časopis otvara rad Zorana Ladića naslovljen *Hodočašća kao izraz pobožnosti stanovni-*

ka kasnosrednjovjekovne porečke komune (15-41). Srednjovjekovna su hodočašća vezana uz područje dalmatinskih komuna uglavnom obrađena u hrvatskoj medievistici, a velik dio obradio je upravo Zoran Ladić. Posljednjih nekoliko godina autor je intenzivnije počeo raditi na istarskim izvorima, kako na njihovom objavljivanju, tako i na analizi. Rad o hodočašćima objavljen u ovome broju *Histriae* izvorni je znanstveni rad nastao prvenstveno na temelju oporuka i kodicila sačuvanih u najstarijoj sačuvanoj porečkoj bilježničkoj knjizi, onoj Antuna de Teodorisa, koja obuhvaća razdoblje od 1433. do 1487. godine. Autor na temelju oporuka sačuvanih u dotičnoj bilježničkoj knjizi analizira spol oporučitelja koji su ostavili legate za hodočašća. U tome smislu porečka komuna ne odudara od ostalih istočnojadranskih komuna. Analiza pokazuje podjednaku zastupljenost muških i ženskih oporučitelja, s malenom prevagom na muškoj strani. Autor navodi da se u svim slučajevima radi o zamjenskim hodočašćima. Naime, riječ je o starim, vrlo često i bolesnim ljudima koji ne mogu sami hodočastiti, ali za spas svoje duše i otkupljenje grijeha to mogu učiniti drugi umjesto njih, a oporučitelji im osiguravaju sredstva za put. Nadalje, autor je analizirao i društveni status oporučitelja. Uglavnom se radi o četiri društvene skupine: građani (*cives*), stranci (*forenses*), stanovnici (bez civiliteta; *habitatores/incole*) te pripadnici komunalnoga patricijata (*nobiles cives*). Uz njih se još pojavljuju i pripadnici klera. S obzirom da je dotični bilježnik radio samo za stanovništvo urbanoga dijela općine, u njegovoj se knjizi ne pojavljuju pripadnici distrikta odnosno seljaci. Ova analiza ne pokazuje samo društveni status oporučitelja koji su ostavili legate za hodočašća nego općenito i kompleksnu društvenu raslojenost stanovništva porečke komune, koja se uglavnom poklapa s drugim istočnojadranskim komunama. Naposljetku autor analizira i određena porečkih hodočasnika. Navodi dvije osnovne vrste hodočašćenja: takozvane *peregrinationes maiores* (Jeruzalem, Sv. Jakov u Composteli i Rim) te *peregrinationes minores* – niže